

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ

А *Дана характеристика розробленої педагогічної моделі формування екологічної культури студентів – майбутніх спеціалістів автотранспортного профілю, визначені її елементи та особливості формування екологічної культури в умовах використання сучасних технологій автомобільної галузі. Визначені взаємозв'язки між етапами формування екологічної культури та її компонентами.*

Ключові слова: модель, критерії, рівні, мотиваційний компонент, діяльнісний компонент, інтелектуальний компонент, структурні компоненти, етапи формування.

Аліна Іслам. Педагогическая модель формирования экологической культуры студентов – будущих специалистов автотранспортного профиля.

А *Дана характеристика разработанной педагогической модели формирования экологической культуры студентов – будущих специалистов автотранспортного профиля, определены её элементы и особенности формирования экологической культуры в условиях использования современных технологий автомобильной отрасли. Определены взаимосвязи между этапами формирования экологической культуры и её компонентами.*

Ключевые слова: модель, критерии, уровни, мотивационный компонент, деятельностный компонент, интеллектуальный компонент, структурные компоненты, этапы формирования.

Alina Islam. Pedagogical model of ecological culture of the students – future specialists' motor profile.

S *This paper describes the pedagogical model developed by the formation of ecological culture of the students – future specialists motor type, by its elements and characteristics of ecological culture in the use of modern technology the automotive industry. Determined the relationship between the stages of formation of ecological culture and its components.*

Key words: model, criteria, level of motivation component, activity component, intelligent component, structure components, stages of formation.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Від ефективності екологічної освіти та виховання фахівців автотранспортного профілю нині залежить захист навколишнього середовища від забруднення і руйнування, застосування ресурсозберігальних маловідходних технологій, проведення технологічних процесів із використання екологічно чистої, якісної продукції. У зв'язку з цим виникає необхідність розроблення педагогічної моделі формування екологічної культури студентів майбутніх спеціалістів автотранспортного профілю. Саме нові умови формування екологічних знань майбутніх спеціалістів дозволить забезпечити заходи зі збереження довкілля та відновлення природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми. Фундаментальну основу формування екологічної культури студентів становлять дослідження, що були здійснені в таких основних напрямках: філософському – формування уявлень про біопсихосоціальний феномен людини і здоров'я як один із його вимірів (Ю. Железнов, В. Казначеев, Є. Спірін, Г. Царегородцев та ін.); біолого-екологічному – вироблення цілісного підходу до формування здоров'я людини з урахуванням її зв'язків із навколишнім середовищем (М. Агаджанян, М. Амосов, Г. Апанасенко, І. Брехман, М. Гончаренко, О. Изуткін, Ю. Лисицин, А. Нагорна, В. Петленко, А. Сердюк та ін.); розроблення основ безпеки жит-

тедіальності людини (П. Атаманчук, Н. Герман, Є. Желібо, О. Зацарний, І. Пістун та ін.), психолого-педагогічному – обґрунтування форм і методів екологічної освіти, зорієнтованих на розгляд здоров'я людини й навколишнього середовища в нерозривному взаємозв'язку (Л. Білик, Г. Голобородько, В. Горащук, О. Гречишкіна, Б. Кваша, О. М'ягченко, Л. Пономарьова, І. Суравегіна, З. Тюмасєва, С. Шмалей та ін.).

Формування цілей статті (постановка завдання) – розроблення основних елементів педагогічної моделі формування екологічної культури студентів – майбутніх спеціалістів автотранспортного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. В умовах інтенсивного розвитку суспільства і держави вагомим значення набуває проблема збереження та відновлення природного ресурсу навколишнього середовища, для її вирішення важливим є підготовка спеціалістів з високим рівнем екологічної культури.

Вирішення нагальних екологічних проблем докіль та охорони здоров'я людини вимагає трансформації політичних, економічних, соціокультурних та освітніх пріоритетів у характері стосунків людини з природою. Гуманітарно-освітню стратегію розв'язання цих проблем вбачаємо в чіткій побудові навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку спеціалістів для екологічно безпечних галузей економі-

ки, зокрема автомобільної [1, с. 12].

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти є розвиток системи неперервної екологічної освіти та навчання протягом життя; виховання розуміння цілісності, єдності навколишнього світу, нерозривного зв'язку його компонентів. Погіршення екологічної ситуації, зростання захворюваності населення, пов'язані з цими явищами моральні та матеріальні збитки, спонукають на науковій основі вивчати взаємодію людини з природою, передбачати і прогнозувати всі її наслідки [3, с. 25].

Ефективність розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить від змістовної екологічної підготовки студентів у ВНЗ I–II рівнів акредитації автомобільного профілю. Майбутня виробнича діяльність випускників передбачає дбайливе та раціональне ставлення до природного середовища, і ця особливість детермінує потребу в їхній ґрунтовній екологічній підготовці, створення певної системи формування екологічної культури студентів. Вказана особливість зумовлена функціями професійної діяльності спеціалістів автомобільного профілю.

Соціально-економічні зміни та екологічний стан в Україні спричиняють необхідність якісного вдосконалення загальноосвітньої, культурної та фахової підготовки спеціалістів автомобільного профілю. Русієм даного процесу постає екологічна освіта та виховання, основна мета яких – формування екологічної культури, почуття відповідального ставлення до природи, усвідомлення кожним громадянином себе як її частини.

Аналіз стану формування екологічної культури майбутніх спеціалістів автомобільної галузі свідчить про наявність деяких суперечностей між:

- соціальним запитом на підготовку фахівців автомобільної галузі, здатних гуманно освоювати природне середовище, і реальним рівнем сформованості їхньої екологічної культури;
- сучасними високими темпами зростання екологічної інформації та недостатньою ефективністю форм і методів навчання, які застосовуються викладачами та студентами для її засвоєння;
- усвідомленістю педагогічними працівниками необхідності формування у студентів екологічних знань і вмінь вирішувати природоохоронні завдання та відсутністю науково обґрунтованих технологій педагогічної підтримки цього процесу.

Ю. Д. Бойчук у дисертаційному дослідженні зазначає, що необхідності та доцільності розширення екологічної освіти у вищій школі слугують такі аргументи:

- зростаюча роль екології у вирішенні нагальних екологічних проблем різного рівня, властивих кожному напрямку людської діяльності;
- методологічне підґрунтя екологічного знання, як системного наукового пошуку з інноваційною змістовністю та врівноваженістю;
- прогностичність, комплексність у підходах природничого, соціоекономічного, морально-етичного, духовного аспектів;
- педагогічність, що формує екологічне мислення, свідомість, культуру, поєднуючи природничі та гуманітарні підходи, сприяючи гуманізації і соціалізації природокористування;

– екологічні знання сприяють реалізації трьох основних груп освітніх завдань: пізнавальних; мотиваційно-ціннісних, діяльнісно-відповідальних;

– підготовка екологічно свідомої, екологічно культурної особистості для розбудови збалансованого (екобезпечного, природовідповідного) суспільства [2].

На основі теоретичних засад наукового моделювання, його застосування в педагогічних дослідженнях (С. Архангельський, В. Афанасьєв, Н. Кузьміна, М. Фіцула, В. Яременко та ін.) доведено, що якість формування екологічної культури у студентів автомобільного профілю визначається розробленням і впровадженням науково-методичної моделі.

Метою розроблення педагогічної моделі формування екологічної культури студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації автотранспортного профілю було забезпечення формування екологічної культури майбутніх спеціалістів автотранспортного профілю. Основним завданням, яке ми ставили перед собою при розробленні цілісної моделі формування екологічної культури у студентів автотранспортного профілю, стало питання створення дієвих педагогічних умов, які забезпечують формування у студентів системи екологічних цінностей, стійких екологічних переконань, відповідну установку на екологічно правильну поведінку в навколишньому середовищі при виконанні професійних завдань, чіткої орієнтації в питаннях природокористування та екологічних проблем України та регіону.

Розроблена модель надає можливість осмислити способи й формалізувати уявлення про цілісний процес формування структурних компонентів екологічної культури в умовах ВНЗ автотранспортного профілю, відтворює цілісну методологію формування екологічної культури у студентів під час здобуття професійних знань. Модель дає уявлення про використання комплексу засобів формування екологічної культури студентів, таких як: проектування змісту професійної підготовки з урахуванням екологічного складника, форми і методи організації аудиторної та позааудиторної діяльності студентів.

Технологія формування екологічної культури передбачає такі етапи: підготовчий, що спрямований на внесення змін до змісту програм навчальних дисциплін, підготовку відповідного навчально-методичного супроводу; стимулююче-пізнавальний, який орієнтований на забезпечення пізнавального інтересу, мотивації до оволодіння екологічною культурою, усвідомлення її значущості для майбутньої професійної діяльності; змістово-практичний, у процесі якого відбувалося розширення спектра екологічних знань, формування комплексних екологічних умінь і професійно-особистісних якостей та аналітико-результативний, який передбачав аналіз та оцінку отриманих результатів із метою їх корегування.

Уточнена сукупність критеріїв і показників сформованості екологічної культури майбутнього спеціаліста автотранспортної галузі як необхідного теоретичного підґрунтя для дослідження ефективності процесу її формування, а саме: особистісний (стійкість пізнавального інтересу до екологічних

проблем), позитивний характер мотивації до оволодіння екологічною культурою, сформованість особистісних і професійно значущих якостей.

Окрім загальнодидактичних (системності, наступності й неперервності навчально-виховного процесу), визначені й спеціальні принципи, що відбивають специфіку формування екологічної культури, а саме: міждисциплінарності, інтеграції екологічного знання з професійними вміннями і навичками; урахування глобальних, національних і регіональних аспектів екологічних проблем; єдності та гармонійного співіснування людини та природи.

Таким чином, діяльність майбутніх фахівців технічних напрямків у XXI ст. обумовить появу принципово нової базової компетентності – екологічної компетентності в автотранспортній галузі. Тому у процесі навчання потрібно не тільки освоїти значний обсяг специфічних, інтегрованих із різних гуманітарних і технічних курсів знань, а й виховувати у студентів екологічний світогляд і культуру, які ґрунтуються на комплексі моральних принципів, провідним з яких є почуття патріотизму та турбота за навколишнє середовище. Крім того, майбутні фахівці повинні володіти методичними прийомами просвітницької роботи серед населення в цьому напрямку.

Л.М. Фенчак зазначає, що формування екологічної культури – цілеспрямований тривалий процес підготовки особистості до виконання екологічних функцій, яка включає оволодіння екологічним знанням, умінням, розвиток відповідної мотиваційної діяльності, які забезпечують згідність майбутнього фахівця науково обґрунтовувати, прийняти та створювати природобезпечні технології. Тому для формування екологічної культури необхідно створювати педагогічні умови навчання, які забезпечать досягнення поставленої мети [4, с. 7].

Модель формування екологічної культури майбутніх спеціалістів автотранспортної галузі представлена як логічний опис структури, етапів процесу формування певного рівня екологічної культури і функціональних зв'язків і відносин між суб'єктами педагогічного процесу, послідовності механізму керування освітнім процесом.

У результаті проведеного теоретичного аналізу структури екологічної культури майбутніх спеціалістів ВНЗ автотранспортного профілю виявлені структурні компоненти загальної структури моделі формування екологічної культури студентів-автомобілістів. До них відносимо: мотиваційний (сукупність спонукальних причин діяльності); інтелектуальний (конкретні знання, факти, поняття, теорії, закономірності); діяльнісний (активна участь у природоохоронній діяльності, застосування набутих умінь і навичок для вирішення професійних проблем з урахуванням екологічного та морального імперативів). Названі компоненти тісно взаємопов'язані і є необхідними складовими підготовки майбутніх спеціалістів ВНЗ автотранспортного профілю.

У процесі розроблення моделі формування екологічної культури студентів виявлені та теоретично обґрунтовані провідні педагогічні складові ефективного формування екологічної культури студен-

тів ВНЗ автотранспортного профілю, до яких належать: екологічна освіта, екологічне виховання, еколого-практична діяльність.

Дієвість їх як системи забезпечується комплексом педагогічних умов, зокрема: реалізація неперервності екологічної освіти в процесі підготовки спеціалістів шляхом урахування специфіки та вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності; відображення у змісті екологічної освітньої роботи регіональних екологічних проблем, розроблення і застосування комплексу відповідного методичного забезпечення з усіх циклів підготовки фахівців-автомобілістів; екологізація виховної роботи технікуму чи коледжу на основі врахування народних звичаїв, морально-етичних традицій українців для збереження довкілля; запровадження діяльнісного підходу до формування екологічних знань, поглядів, переконань, норм поведінки студентів.

На основі аналізу теорії та практики формування екологічної культури студентів автотранспортного профілю та власного дослідження встановлено, що процес формування основних компонентів екологічної культури студентів повинен здійснюватися системно. Пропонована педагогічна система має відповідну структуру (рис. 1).

Беручи до уваги важливість набуття означених екологічних знань, умінь, навичок і враховуючи завдання нашого дослідження, доцільно окреслити специфіку фахової екологічної підготовки студентів ВНЗ, яка вимагає розширення предметного поля усієї згаданої тріади. Отже, впливає необхідність набуття ще одного аспекту знань – діяльнісного, що допоможе творчо керуватися майбутнім фахівцям у практичній площині науково виваженими положеннями екологічних знань.

Щодо змісту і функцій екологічних знань для студентів навчальних закладів автомобільного профілю спрямування дозволили означити їх для розробленої моделі формування екологічної культури підготовки, у складі системи екологічної освіти, з такими положеннями:

- зміст екологічних знань у період навчання спрямовується на екологічну підготовку студентів ВНЗ, яка формується на пріоритетності практичної складової, усвідомленні морально-етичного та світоглядного компонентів;

- модель формування екологічної культури майбутніх фахівців автомобільної галузі вибудовується з урахуванням специфіки професійного напрямку і галузевої компоненти, що вимагає перегляду процесу навчання з екології, вдосконалення його змісту, форм, методів на основі нових інтегрованих міждисциплінарних курсів, екологізації всього навчально-виховного процесу, запровадженні інноваційних психолого-педагогічних технологій.

Усі елементи моделі формування екологічної культури у студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації автомобільного профілю, фокусуються на діагностиці рівнів сформованості екологічної культури. Діагностика рівнів сформованості є, свого роду, зворотним зв'язком у реалізації всіх компонентів розробленої моделі, які розглядаються як загальні умови, що характеризують відповідального, професійно підготовленого фахівця високого рівня.

Наступним елементом моделі формування еколо-

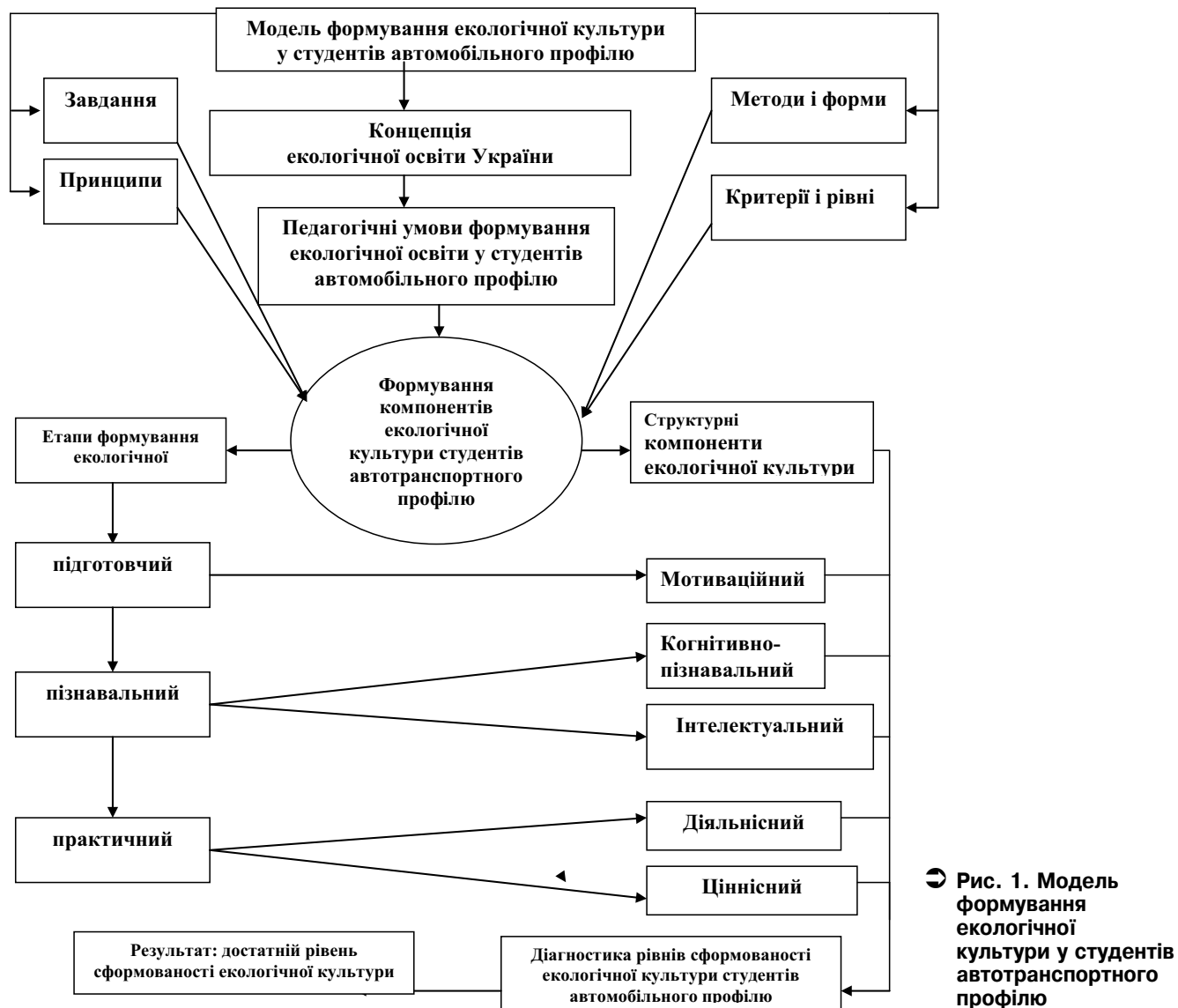

Рис. 1. Модель формування екологічної культури у студентів автотранспортного профілю

гічної культури є її результативність, яка представлена в нашому дослідженні як рівні сформованості означеної інтегрованої властивості студентів автомобільного профілю: до них відносимо: високий (міцні та осмислені екологічні знання, вміння застосовувати ці знання на практиці, активна участь у природоохоронній діяльності); достатній (поверхневість екологічних знань, недостатня активність в екологічній діяльності); низький (володіння екологічними знаннями на рівні впізнання, відсутність умінь вирішувати екологічні проблемні ситуації, пасивність та інертність щодо природоохоронної діяльності, домінують почуття споживацького ставлення до природи).

Розглянувши різні підходи до розроблення моделі формування екологічної культури у студентів автотранспортного профілю, можна зробити висновок, що основним її елементом, як і компонентом системи екологічної освіти, є екологічні знання, які, у свою чергу, є компонентом змісту навчання.

Висновки. На цьому етапі дослідження дійшли висновку, що процес формування екологічної культури студентів має здійснюватися системно і

взаємоузгоджено з усіма елементами запропонованої моделі щодо її формування.

Розроблена модель представлена як логічний опис структури, етапів процесу формування певного рівня екологічної культури і функціональних зв'язків і відносин між суб'єктами педагогічного процесу, послідовності механізму керування освітнім процесом.

Перспективу продовження проведеного дослідження вбачаємо у практичній реалізації та експериментальній перевірці запропонованої педагогічної моделі формування екологічної культури у студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації автотранспортного профілю.

Література

1. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія / Ю.Д. Бойчук. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 357 с.
2. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю.Д. Бойчук. – Харків, 2010. – 44 с.
3. Будагянц Г. М. Педагогічні умови формування екологічної компетентності інженерів у галузі енергетики / Г. Будагянц // Гуманізація навчально-виховного процесу. Вип. XIX. Част. I Слав'янськ – 2008. – С. 25–26.
4. Фенчак Л. М. Формування екологічної культури студентів вищих аграрних навчальних закладів I–II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. М. Фенчак. – Тернопіль – 2006 – 13 с.